

Kortere anmeldelser

Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse, IV, 3. bind. Private institutioners arkiver, red: MARTIN LARSEN OG BIRGIT NÜCHEL THOMSEN. 279 s., ill, kr. 200.

De nyttigste arkivpublikationer fra anden halvdel af det tyvende århundrede – afløserne af Erslevs Haandbog fra 1923 – er de såkaldte »guider«, der summarisk opregner arkivfunds og bringer henvisninger til mere detaljerede registreringer. Rækken fortsætter ind i det enogtyvende århundrede, i dette tilfælde med de private institutioner, henved 700 i tallet.

Og jo, under *(Den) Danske Historiske Forening*, stiftet 1839, finder man, at der kan opregnes 18 »arkivenheder«, bestående af forhandlingsprotokoller frem til 1919, korrespondance til 1962 og lidt regnskabsmateriale. Før eller siden vil der nok blive tale om en supplerende aflevering. Dette gælder ligefuldt for *(Det) Kongelige Danske Selskab For Fædrelandets Historie*, stiftet 1745, med kun 32 arkivenheder på så mange år! Forhandlingsprotokoller 1781-1964, Journalsager og Korrespondance 1747-1969, Regnskaber 1818-1958 og endelig den forjættende kategori »Andet«. Hvad kan det mon være?

Efter således at have set ind ad egne »vindever«, kan man konstatere, at den velkendte danske bredde i forenings- og institutionslivet i allerhøjeste grad også kan aflæses her. Hvad mener man om *Danske Skovejeres Merhugstfond*, om *Komiteen af Forældre til Studiegældsramte*, om *Kronprinsesse Louises Praktiske Husgernings-skole* og om *(Den) Sjællandske Jernbanelægeförening*? Kun fantasien sætter grænser for morskaben, hvilket intet ændrer ved den foreliggende publikations brugsværdi. Det er nu en gang rarest at kunne forberede sig noget inden det forvirrende møde med Rigsarkivets læsesal.

Anders Monrad Møller

SIGURD KVÆRNDRUP: ToIv principper hos Saxo, en tolkning af danernes bedrifter. 358 s., Multivers Aps. Forlag, 1999.

Denne bog er et nyt bidrag til at læse Saxos værk som en litterær tekst, en helhed. Sigurd Kværndrup har fulgt med i de sidste tredive års diskussion om fælles grundtræk i *Gesta Danorum*, hvor man før i tiden interesserede sig for enkelte bestanddeles form og kildebaggrund. Man har altid været opmærksom på kongerækken – hvad Saxo selv understreger i fortalen – men grundlaget for inddelingen i 16 bøger er først kommet under debat fra 1969. I den foreliggende bog har Sigurd Kværndrup yderligere udbygget bøgernes betydning, idet han mener at der er et bærende element, et symbolsk princip, der holder bogen sammen, i hvert fald for de første tolv bøgernes vedkommende (s.92). Deraf bogens titel. Det er ikke det samme som et tema undtagen i et par tilfælde som 4. bog. Princippet er her *valget*, og temaet er Amleds valg af en nedadgående

skæbne, Uffes en opadgående; tema og princip falder sammen. Som oftest er princippet skjult, *sub integumentum*, som det hedder i latinske lærebøger, og kun synligt for »den skarpsindige og grundige læser« som det hedder på s. 28 i forbindelse med en beskrivelse af projektet. Løvrigt viser principperne »menneskelig tænkning... og etisk handling » (s. 21).

Derudover finder Kværndrup et system hvorefter en eller flere bøger danner en cyklus af tolv konger. Dette system dækker kun de ni første bøger og kan ikke genfindes i de sidste syv. Det bestyrker den almindelige deling mellem sagnhistorien og almindelig historie.

1. bog er *kundskabens rige* ved hjælp af en yderst kompliceret og sofistikeret udlægning af de mange elementer, deriblandt både en teoretisk og en mytologisk præsentation af den nordiske gudeverden, der kan påvises i den ældste historie fra Dan til Hadings død. I 2. bog er princippet *læretiden* og slutter den første kongecyklus med Rolf Krake.

I den anden cyklus omfatter 3. bog kongerne Høder og Rørik – den sidste har dog væsentlig den rolle at være morfar til Amled der ikke selv er konge men en stor dansker. Princippet er her ifølge Kværndrup *traditionen, sæd og skik*. I 4. bog er grundprincippet som nævnt *valget*, i 5. *sanserne*, hvormed anden kongecyklus er afsluttet. I den tredje cyklus er princippet i 6. bog *intervention* som helten Starkad udøver med skarpsindig handlekraft, i 7. bog er det *visdommen*. De to sidste kongecykler er dækket af hver sin bog, de tolv konger i 8. bog holdes sammen af (metalitterær) *erkendelse*, 9. bog af *forståelse af symbolik*. Skønt der ikke kan påvises flere kongecykler er der også principper for de næste tre bøger: i 10. bog er det symbolske princip *guddommelighedens rige*, i 11. *formlen for menneskelighed* og i 12. bog *opløsning og genrejsning*. – svarende til at de tre bøger repræsenterer Fader, Søn og Helligånd efter kristendommens sejr. For bøgerne 13 til 16 kan forfatteren ikke finde symbolske principper fordi samtidshistorien er så mangfoldig at en principordning ikke kan påvises. 16. bog menes dog at vise *principfasthedens sejr*.

Jeg skal ikke nægte at jeg føler mig som kejseren i de nye klæder. Såvidt jeg kan se kunne disse principper lige så godt passe på andre bøger, men argumentationen for dem er interessant. Først og fremmest opfattes værket som en udvikling fra barbari til civilisation, i hvert fald fra 1. til 12. bog. Her bygger Kværndrup på et indgående kendskab til Saxo-historikken, ikke mindst den nyere, men også på en bred indsigt i moderne litteraturteori såvel som værker om middelalderlig atronomi, talteorier o.l. En inspiration fra Kurt Johannessons *Saxo Grammaticus. Komposition och världsbild i Gesta Danorum*, 1978, vil vist heller ikke Kværndrup afvise. Han bruger ikke så mange »kanske« som Johannesson, men det havde måske ikke været af vejen!

Lad mig med det samme slå fast at jeg deler Kværndrups grundsyn på Saxos sagnhistorie som en gennemkomponeret og yderst bevidst brug af sagn og historier på grundlag af mundtlige såvel som skriftlige kilder. Det gælder i mange ydre træk også 9. bog, men indholdsmæssigt tror jeg ikke at Saxo, ophavsmanden til boginddelingen, ville acceptere en deling efter 9. bog. Hvorfor skulle han dele værket så skævt på dette punkt? Det er rigtigt at 9. bog markerer en overgangsfase hvor hedenskabet ikke helt er bukket under for kristendommen. men 8. bog markerer, episode efter episode, at alle væsentlige hedenske elementer står for fald, og netop denne bog er, som Kværndrup selv indrømmer, et højdepunkt i *Gesta Danorum* (s. 248).

Selv fremfører han et nyt argument for delingen mellem 9. og 10. bog: kongecirklerne findes kun til og med 9. bog. Det kan imidlertid forklares på grund-

lag af kildematerialet. Den kongerække som Saxo stiller op er helt klart hans eget værk på grundlag på stumper af ældre rækker og fyldt ud med en ekstra Gorm og Harald i 9. bog og en Bjørn og Harald i 8.

I et særligt kapitel om værkets matematiske hemmeligheder s. 92-97 gøres der rede for tolvtallets betydning. Det skal ikke afvises – og selv i 9. bog kunne man godt tænke sig at Saxo måtte gøre en kraftanstrengelse for få en helhed ud af det sprøde kildemateriale men verificeres kan systemet i hvert fald ikke. Saxo har i Sigurd Kværndrup fundet sin overmand i sindrig fortolkning, og i opstillingen af kongerækken er der gjort meget bastante til- og fravalg for at nå de tolv konger pr. cyklus. Også disse cykler er vanskelige at kapere: hvorfor er der så forskelligt antal af bøger pr. cyclus? Det forekommer mig evident at både boginddelingen og andre delinger (Kværndrups 12-tals ordning, min egen firdeling, ja hele adskillelsen mellem sagnhistorie og »rigtig« historie) må være gjort efter at *Gesta Danorum* var færdig eller i alt fald gennemtænkt.

Efter min mening er Saxo meget lettere på hånden, for eks. når han tilsyneladende bryder systemet med en konges død som afslutning på en bog i skellet mellem 3. og 4. bog, mellem 7. og 8. bog og allermest markant mellem 14. og 15. bog. Mit eget forslag, at der med en firdeling af de 16 bøger ligger et ønske om en kirkehistorisk ramme om værket, er naturligvis ikke noget bevis, men det løser flere problemer end Kværndrups fortolkning.

Når alt det er sagt – og der er mange andre, væsentlige ting der kunne diskuteres – vil jeg dog slutte med at jeg har læst *De tolv principper hos Saxo* med interesse og fundet inspiration til videre studier. Færdig med ham bliver vi aldrig.

Inge Skovgaard-Petersen

WOLFGANG REINHARD: Geschichte der Staatsgewalt. Eine vergleichende Verfassungsgeschichte Europas von den Anfängen bis zur Gegenwart. München, C.H. Beck, 1999. 631 s., ill. DM 98.

Undertitlen snyder, for der er ikke tale om en snæver forfatningshistorie, men en bredt favnende fremstilling af den europæiske stats udvikling. Ambitionen har været at skrive en historisk antropologi for den europæiske politik sammenflettet med institutionshistorien. I den kompakte indledning fremlægges det teoretiske grundlag for denne krævende ambition. De vigtigste udgangspunkter er Max Weber og Niklas Luhmann, hvis begreber også anvendes gennem fremstillingen.

Bogens opdeling er primært tematisk, sekundært kronologisk. De enkelte lande beskrives inden for denne ramme som varianter af det samme mønster. Tidsrammen strækker sig fra højmiddelalderen til 1990'erne med et tyngdepunkt i tidlig nyere tid. Den geografiske ramme er vid, med en meget fyldig behandling af Sydeuropa og en ikke ringe af Østeuropa og Skandinavien. Også spredningen af den europæiske statsmodel til den øvrige verden er dækket. Den nordiske læser bemærker kun meget få faktuelle fejl eller skæve tolkninger, hvad der siger meget godt om værkets kvalitet som helhed. Bibliografien (76 sider) er mangesproget, forbløffende opdateret, og opdelt efter de enkelte underafsnit. Værket rummer således fortræffelige, selektive bibliografier til mindst et par hundrede emner. Spændvidden kan illustreres med nogle titler: Mænd og kvinder (i regeringen af monarkier), Republikansk diskurs (før 1700), Fyrsters herredømme over kirken, Fiskal ensretning i 1800-tallet, Repres-